

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА ЗА ПОРУШЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОБМЕЖЕНЬ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ВИКОНАННЯМ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Адвокатська діяльність завжди залишалась і залишається однією із найпрестижніших правничих професій, призначенням якої є надання професійної правничої допомоги в Україні, здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення (ч. 1, 4 ст. 131² Конституції України [1]). Невипадково кількість бажаючих отримати цей, без перебільшення, високий статус та здійснювати адвокатську діяльність відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) [2], тільки збільшується. Чимало таких бажаючих намагаються реалізувати намір скласти кваліфікаційний іспит, пройти стажування (крім випадку звільнення від стажування, згідно з ч. 5 ст. 10 Закону), скласти Присягу адвоката України та отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю як під час зайняття посад публічної служби**** (зокрема, судді, прокурора, посад державної служби та служби в органах місцевого самоврядування тощо), так і після припинення публічної служби.

Разом з цим, встановлені законодавством особливості правового статусу осіб, які припинили діяльність на посадах публічної служби, в контексті набуття статусу ними адвоката та здійснення адвокатської діяльності потребують додаткового наукового аналізу, у тому числі стосовно дисциплінарної відповідальності.

Перш за все необхідно відзначити, що не всі публічні службовці, які припинили проходження публічної служби можуть отримати статус адвоката

**** Велика Палата Верховного Суду зробила висновок, що проходження процедур кваліфікаційного іспиту і стажування з метою отримання статусу адвоката є несумісними зі статусом судді (постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.02.2021 р. у справі № 822/1309/17 [3]), оскільки претендуючи набути права на заняття адвокатською діяльністю (складаючи іспити та проходячи стажування), суддя вступає у позапроцесуальні відносини з Радою адвокатів регіону, адвокатською спільнотою, а складання кваліфікаційного іспиту та проходження відповідного стажування з метою отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю ставить під сумнів незалежність та безсторонність судді; та прокурора (постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.04.2021 р. у справі № 826/9606/17 [4]), зокрема через те, що намір проходити процедури кваліфікаційного іспиту, стажування та отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю перебуваючи на посаді прокурора, є завідомо нелегітимним наміром, оскільки прогнозовано призводить до виникнення обставин несумісності. До того ж наявність статусу адвоката (захисника) в особи, яка є прокурором та підтримує державне обвинувачення в суді, ставить під сумнів її незалежність, безсторонність та неупередженість.

(зокрема бути допущеними до складання та складати кваліфікаційний іспит, проходити стажування, скласти Присягу адвоката України та отримати свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю). В п. 4 ч. 2 ст. 6 Закону передбачено, що особи, які звільненні з посад судді, прокурора, слідчого, дізнавача, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення не можуть бути адвокатом протягом трьох років з дня такого звільнення. У зв'язку з цим, така особа, яка була звільнена з вказаних посад публічної служби не буде допущена до складання кваліфікаційного іспиту.

Зазначені положення є гарантією незалежності та самоврядності адвокатури України, сприяють утвердженню й забезпеченню стандартів взаємодії юридичних професій, а також виступають своєрідними запобіжниками зарахування до адвокатського корпусу осіб, які порушували прийняті (складені) присяги, які є недоброчесними тощо.

Важливе значення в контексті здійснення адвокатської діяльності мають встановлені законодавством певні особливості правового статусу осіб, які припинили діяльність на посадах публічної служби з інших підстав та можуть, згідно з Законом отримати статус адвоката.

В цьому дослідженні хотілося б звернути увагу на передбачене Законом України «Про запобігання корупції» обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, а саме протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент припинення зазначеної діяльності (п. 3 ч. 1 ст. 26 [5]).

Отже, якщо особа, яка припинила діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (припинила публічну службу) такій особі протягом 1 року з дня припинення заборонено представляти інтереси будь-якої особи у справах, в яких стороною є орган, в якому така особа проходила службу. При цьому, Національне агентство з питань запобігання корупції під поняттям «орган, у якому працювала особа» пропонує державний орган як суб'єкт владних повноважень та наводить наступний приклад: «Так, якщо особа працювала в певному територіальному органі Міністерства юстиції України або Національної поліції України, вказана заборона поширюється на представлення інтересів осіб у справах, у яких іншою стороною є Міністерство юстиції України та Національна поліція України як центральні органи виконавчої влади або будь-який територіальний орган Міністерства юстиції України та Національної поліції України» [6]. У зв'язку з цим, вказане антикорупційне обмеження перш за все стосується юристів таких державних органів, які після припинення служби

як адвокати представляють інтереси інших осіб, у тому числі у відносинах із такими державними органами.

З приводу практичної дії вказаного антикорупційного обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування одразу необхідно зауважити, що: (1) законодавством не встановлено відповідальності за його порушення (недотримання); (2) відповідно до положень процесуальних кодексів (зокрема Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України), порушення (недотримання) вказаного антикорупційного обмеження не перешкоджає брати участь у справі як представник учасника справи; (3) законодавством не встановлено ефективних механізмів запобігання або припинення порушення вказаного антикорупційного обмеження.

Водночас, в контексті цього дослідження виникає логічне запитання чи поширюється вказане антикорупційне обмеження на таку особу як адвоката? Оскільки адвокатом, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону, є фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом, а представництво є одним із видів адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні (п. 9 ч. 1 ст. 1, ст. 19 Закону) цілком виправданим буде висновок про поширення на особу, яка припинила діяльність на посадах публічної служби як адвоката антикорупційного обмеження щодо представництва інтересів інших осіб.

Висловлений висновок обумовлює необхідність з'ясування можливостей притягнення такої особи, яка припинила діяльність на посадах публічної служби як адвоката до дисциплінарної відповідальності за порушення вказаного антикорупційного обмеження.

За загальним правилом, встановленим в ч. 1 ст. 33 Закону, адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження з підстав, передбачених цим Законом. Аналізоване в цьому дослідженні антикорупційне обмеження щодо представництва інтересів інших осіб передбачене Законом України «Про запобігання корупції», тобто положення цього законодавчого акта не можуть бути підставою притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку (ч. 1 ст. 34 Закону), перелік яких наведено в ч. 2 ст. 34 Закону.

Порушення заборон та обмежень, встановлених Законом України «Про запобігання корупції» не визначається як дисциплінарний проступок адвоката. Не вбачається можливим віднесення такого порушення до жодного із передбачених в ч. 2 ст. 34 Закону дисциплінарних проступків адвоката, враховуючи їх конкретність та чіткість формулювання.

Підбиваючи підсумок проведеного дослідження необхідно констатувати, що на осіб, які припинили діяльність пов'язану із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування та набули статус адвоката поширюється встановлені Законом України «Про запобігання корупції» обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, у тому числі щодо заборони представництва інтересів інших осіб. Водночас, забезпечення дотримання вказаного обмеження та застосування негативних наслідків за його порушення має встановлюватися передусім антикорупційним законодавством, оскільки призначення таких обмежень пов'язані із відповідною діяльністю такої особи (пов'язаної з виконання функцій держави, місцевого самоврядування), а не статусом адвоката.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Дата оновлення: 16.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/conv>.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.02.2021 р. у справі № 822/1309/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439673>.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.04.2021 р. у справі № 826/9606/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96933508>.
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
6. Щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції: методичні рекомендації Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.04.2021 р. № 5. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/Rozyasnennya-KI.pdf>.